

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

25 години

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО АГРОБИЗНЕС И РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ
Юбилейна международна научна конференция БЪЛГАРИЯ НА РЕГИОНИТЕ

Перспективи за устойчиво регионално развитие

27-28 октомври 2017 г., Пловдив, България

25 years

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT
Jubilee International Scientific Conference BULGARIA OF REGIONS

Sustainable Regional Development Perspectives

27-28 October 2017, Plovdiv, Bulgaria

<http://regions.uard.bg>

Ecological and Legal Problem of Marine Environment Protection

Zlatka Kushelieva

Paisii Hilendarski Plovdiv University - Bulgaria

Abstract: This study identifies the legal issues concerning the protection of the marine environment from pollution, which are extremely relevant to our present day and will continue to be so. It is well known that the marine environment is an important component of the environment. Depending on the extent of its pollution, the development of important activities such as tourism, shipping, mining, fishing, aquaculture and, last but not least, human health are determined. There is a need for special legal acts in this direction, as well as the impulsion of efforts in the different countries, synchronized, regulated in the international economic and political relations.

Keywords: marine environment protection, ecology, topical issues, legal acts, international relations

Екологичният и правен проблем по опазване на морската среда

Златка Кушлиева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме: В настоящото изследване са посочени правните проблеми относно опазване на морската среда от замърсяване, които са изключително актуални за нашата съвременност и ще продължават да бъдат такива. Известно е, че морската среда е важен компонент от околната среда. В зависимост от степента на замърсяването ѝ се определят и развитието на важни дейности като туризъм, корабоплаване, добив на полезни изкопаеми, риболов, отглеждане на аквакултури и не на последно място – здравето на хората. Посочена е необходимостта от специални правни актове в тази насока, както и обединяването на усилията в отделните държави, синхрон, регламентиран в международните икономически и политически отношения.

Ключови думи: опазване на морската среда, екология, актуални проблеми, правни актове, международни отношения.

Правните проблеми, свързани с опазването на морската среда от замърсяване, са изключително актуални за нашата съвременност и ще продължават да представляват несъмнен интерес както за правната теория, така и за практиката по прилагане на екологичното законодателство. Това е така, защото опазването на този природен ресурс оказва значително влияние върху развитието на туризма, корабоплаването, добива на полезни изкопаеми, риболова и отглеждането на аквакултури.

В настоящото изследване е направена обща характеристика на екологичните проблеми, свързани с опазването на морската среда от замърсяване.

Морската среда е един от най-съществените компоненти на околната среда. Разглеждането на някои екологични проблеми, свързани с нейното опазване от замърсяване, по мое мнение, е необходимо, за да бъде изяснена по-пълноценно необходимостта от установяването на правна уредба на обществените отношения в тази област, в случая – по европейското право.

В справочната и в географската ни литература се изтъква, че водите на Световния океан, включително моретата, заемат около 70,8%¹ (т.е. малко повече от 2/3 – бел. авт.) от повърхността на нашата планета. Други автори в специализираната екологична, както и в географската литература посочват, че те обхващат 71%² или 72%³ от земната повърхност, но тази разлика в данните

¹ Вж. напр. Речник по екология и опазване на околната среда. С., 1984, с. 184; Пенчев, П. Обща хидрология. С., 1986, с. 270.

² Вж. Лазарев, М. Океан и бъдеще: опит правового прогнозиования. Москва, 1976, с. 9; Saving our planet: challenges and hopes. Nairobi, 1992, p. 25.

няма съществено значение за констатацията, че по-голямата част от повърхността на Земята е обхваната от водите на Световния океан. Същевременно от общия обем на водата в хидросферата⁴ на Световния океан се падат според някои наши учени хидролози 98,3%⁵, според други наши учени еколози – 97,5%⁶, а според някои руски учени хидролози – 94%⁷, или 96,5%⁸, но и в този случай незначителната разлика в тези физикогеографски данни няма съществено значение за извода, че той (Световният океан) обхваща по-голямата част от хидросферата на нашата планета. Освен това М. Лвович отбелязва, че повече от 86% от атмосферната влага на нашата планета се образува благодарение на изпарението от повърхността на Световния океан, а по-малко от 14% – чрез изпарението от водите на сушата⁹. Друг автор – Йонас Бергхолцас, изтъква, че морските растения създават около 36 млрд. тона кислород годишно или около 70% от количеството на кислорода в атмосферата на Земята, което е жизнено необходимо за съществуването на човечеството¹⁰. Според руския учен юрист М. Лазарев водораслите на Световния океан отделят $\frac{3}{4}$ от кислорода в атмосферата на Земята¹¹, но тази незначителна разлика в данните спрямо посочените такива от Й. Белгхолцас няма съществено значение за констатацията, че по-голямата част от кислорода в атмосферата на нашата планета се дължи на морската флора. Тези два факта позакват важната климатообразуваща роля на Световния океан (респ. морската среда) за нашата планета.

Морската среда има и важно демографско значение. По данни на Програмата на ООН по околната среда (ЮНЕП¹²) от 1992 г. около 60% от

³ Вж. Львович, М. Вода и жизнь. Москва, 1986, с. 14.

⁴ В справочната ни литература се изтъква, че “хидросфера” е “водната обвивка на Земята, разположена между атмосферата и твърдата земна кора” и че тя е “съвкупност от водите на океана, моретата, езерата и реките” – вж. Речник по екология и опазване на околната среда, с. 265. В географската ни литература обаче с основание, по мое мнение, П. Пенчев причислява към хидросферата ледниците и атмосферните води, навлизащи в почвата (т. е. почвената влага – бел. авт.) и в подпочвените пластове – вж. Пенчев, П. Цит. съч., с. 11. Аналогично становище (по отношение на ледниците и почвената влага като съставки на хидросферата – бел. авт.) се поддържа в руската географска литература от М. Лвович – вж. Львович, М. Цит. съч., с. 14. В контекста на водния кръговрат водите на хидросферата трябва да се разглеждат в тяхното неразривно единство и взаимовръзка – факт, който винаги трябва да се има предвид при вземането на управленски решения както на национално, така и на международно равнище.

⁵ Вж. Пенчев, П. Цит. съч., с. 11.

⁶ Вж. Световният екологичен проблем. С., 1984, с. 21, където се има предвид общото количество повърхностни води, без да се уточнява дали се отчита и водата, законсервирана в твърдо агрегатно състояние в полярните ледници.

⁷ Вж. Львович, М. Цит. съч., с. 14.

⁸ Вж. Воропаев, Г. Проблема управления режимом и ресурсами вод суши. – В: Достижения в области гидрометеорологии и контроля природной среды: сборник статей. Ленинград, 1987, с. 306. Приблизително аналогични данни – 96% от водите на хидросферата посочва латвийският учен, юрист-еколог, Й. Бергхолцас – вж. Бергхолцас, И. Балтика: охрана природной среды и право. Рига, 1986, с. 12.

⁹ Вж. Львович, М. Мировые водные ресурсы и их будущее. М., 1974, с. 35.

¹⁰ Вж. Бергхолцас, И. Балтия: Национальное и международное экологическое право (право окружающей среды). Часть 1. Рига, 2000, с. 283.

¹¹ Вж. Лазарев, М. Цит. съч., с. 3 и 41.

¹² “ЮНЕП” е кирилизиран аналог на съкращението (абривиатурата) “UNEP” от английски език на “United Nations Environment Programme”.

населението на нашата планета живее в участъка в рамките на 100 км, считано от бреговата линия (има се предвид морското крайбрежие – бел. авт.), а около 95% от световния улов на риби е придобит от крайбрежните морски води и то в по-голяма близост до брега¹³. Известно е, че за голяма част от населението на развиващите се държави, живеещо именно в горепосочения крайбрежен участък, риболовът и аквакултурните дейности са основен поминък¹⁴. Други автори посочват, че по-голямата част от населението на Земята живее в участъка в рамките на 80 км от крайбрежието¹⁵, но разликата в данните в сравнение с горепосочените такива на ЮНЕП (100 км – бел. авт.) не променя констатацията, че много голяма част от населението на нашата планета живее в крайбрежните поземлени участъци – обстоятелство, което показва важното значение на морската среда за икономическото и социалното развитие на тези райони на планетата. Това развитие обаче може да бъде сериозно застрашено през следващите десетилетия в резултат на евентуалната вредносна за цялото човечество промяна на климата на Земята, и по-специално свързана с неговото “глобално затопляне”¹⁶. В тази насока видният руски учен, юрист-еколог, М. Бринчук изтъква, че към 2035 г. се очаква удвояване на съдържанието на CO₂ (основният газ, водещ до “парниковия ефект” – бел. авт.) в атмосферата в сравнение със сегашното му равнище (количество), съответно - глобално затопляне от 1,5 до 4,5°C, което ще доведе до повишаване на морското равнище от 8 до 29 см¹⁷. По данни на някои американски учени обаче това повишаване може да варира между 20 и 165 см и дори до 4 м през следващите 110 години¹⁸.

Морската среда като специфичен природен ресурс и компонент на околната среда детерминира развитието на корабоплаването (търговско и нетърговско), туризма, хранително-вкусовата промишленост (чрез риболова и аквакултурните дейности – бел. авт.) и добива на полезни изкопаеми от морското дъно (т.е. използването на минералните ѝ ресурси). Стратегически погледнато тя е важен енергиен източник не само за сегашните, но и за

¹³ Вж. Saving our planet: challenges and hopes, p. 25.

¹⁴ В тази насока руският учен М. Лазарев разглежда проблема за правния режим на т. нар. “морски плантации” с цел отглеждането на морски растения и животни (организми) по националното и международното морско право. Вж. Лазарев, М. Цит. съч., с. 55 – 64.

¹⁵ Вж. Любченко, Д. Берегись, экологическое цунами. – Наша планета. Найроби, 1997, № 3, с. 11.

¹⁶ Известно е, че т. нар. “глобално затопляне” на планетата се дължи на емисиите на т. нар. “парникови газове” – въглероден двуокис (диоксид), метан, двуазотен окис и др. Те се наричат така, защото причиняват т. нар. “парников ефект”, т. е. позволяват на преминаването на топлината от Слънцето към Земята, но пречат на пълноценното отразяване (преминаване) на тази топлина от земната повърхност към атмосферата. По данни на нашия учен метеоролог П. Симеонов в края на ХХ век глобалната средна температура е с около 0,6°C по-висока от тази в началото на века, което е довело до повишаване на равнището на Световния океан с 10 – 20 см. – вж. Симеонов, П. Някои характеристики на измененията в глобалния климат и особености на времето през 2000 година в България. – Наука. С., 2001, № 2, с. 73. Според него към 2100 г. се очаква повишаване на морското равнище с 88 см. – Пак там, с. 75.

¹⁷ Вж. Бринчук, М. Екологическое право. Москва, 2005, с. 434.

¹⁸ Вж. Джейкъбсън, Д. Да задържим настъплението на морето. – В: Състояние на планетата: 1990. С., 1991, с. 157.

бъдещите поколения¹⁹, а освен това, както беше вече изтъкнато, е съществен фактор в поддържането на кислородния баланс на планетата²⁰. Същевременно някои наши и руски учени хидролози отбелязват една специфична възможност за преодоляване на очаквания недостиг на пресни води (т. е. води с питейни качества – бел. авт.) в световен мащаб, а именно чрез т. нар. “опресняване” (т. е. обезсоляване – бел. авт.) на морските води или чрез превозването на части от полярните ледници (айсбергите) до сушата²¹. Следователно на Световния океан се възлагат големи надежди в тази насока (т. е. за преодоляване на евентуална “водна криза” в нашата планета – бел. авт.), тъй като запасите на пресните води на Земята са около 0,3% от общия обем на хидросферата²².

Руският учен М. Лазарев изтъква, че морската среда има важно значение и за развитието на медицината, тъй като редица лекарства и медицински препарати са произведени на основата на морската флора и фауна²³. Според него в тази насока би могло да се говори за т. нар. “морска фармакология”²⁴.

Изтъкнатото по-горе показва значимостта на проблема за опазването на морската среда и особено на качествено ѝ състояние. Във връзка с това обаче трябва да се изтъкне констатацията на ЮНЕП, че като цяло нейното състояние е влошено за периода 1972 – 1992 г. независимо от частичното му подобряване на определени места²⁵. В тази насока някои украински учени отбелязват, че за периода 1976 – 1986 г. в резултат на деградацията на морската среда в световен мащаб са увредени около 2/3 от морските пространства, използвани за улов на риби и други водни животни (организми), а около 100 вида водни животни (организми) и около 25 000 вида водни растения са застрашени от изчезване²⁶. Освен това те изтъкват, че замърсяването на морската среда възпрепятства както нормалното развитие на корабоплаването, така и риболова, тъй като причинява корозия на корабите и уврежда риболовните мрежи²⁷. Във връзка с това закономерно биха възникнали въпросите: а) кои са основните източници на замърсяване на морската среда и какъв е техният принос за влошаването на състоянието на морската среда; б) какви мерки се предприемат на международно равнище, и преди всичко в

¹⁹ В руската правна литература М. Лазарев анализира възможността за изграждане на атомни електростанции (АЕЦ) в морската среда (респ. Световния океан), като личното му мнение по този въпрос е отрицателно - вж. Лазарев, М. Цит. съч., с. 49 – 55. В тази насока някои автори в нашата екологична литература само изтъкват обстоятелството, че извличането на деутерий от морската среда може да се използва за развитието на атомната енергетика, но не вземат категорично становище относно (“за” или “против”) изграждането на АЕЦ в морската среда – вж. Световният екологичен проблем, с. 21.

²⁰ Вж. напр. в тази насока Любченко, Д. Цит. съч., с. 10 – 11.

²¹ Вж. Пенчев, П. Цит. съч., с. 377; Львович, М. Мировые водные ресурсы и их будущее, с. 7.

²² Вж. Львович, М. Цит. съч., с. 7.

²³ Вж. Лазарев, М. Цит. съч., с. 81 – 83.

²⁴ Пак там, с. 81.

²⁵ Вж. Saving our planet: challenges and hopes, p. 25. В случая ЮНЕП има предвид периода от провеждането на Стокхолмската конференция на ООН по опазване на околната среда през 1972 г. до провеждането на Конференцията на ООН по околната среда и развитието през 1992 г. в гр. Рио де Жанейро, Бразилия.

²⁶ Вж. Сапожников, В., С. Головатый, А. Слензак, Н. Амалян. Средиземное море: охрана среды (правовые и экономические аспекты). Киев, 1986, с. 4.

²⁷ Пак там, с. 72 – 73.

рамките на ЕС, за преодоляване на вредоносните последици за състоянието на морската среда?

Отговорите на тези въпроси могат да бъдат дадени в контекста на основните цели, залегнали в това научно изследване.

Преди всичко трябва да се отбележи обстоятелството, че отделните автори в нашата и чуждестранната правна литература имат различен подход при разглеждането на проблемите, свързани с опазването на морската среда от замърсяване. В тази насока (условно) биха могли да бъдат обособени 3 основни групи автори.

Първата група автори разглеждат правните проблеми за опазване на морската среда като част от по-общите правни проблеми по опазването на околната среда (респ. защитата на природата) в нейната цялост. В българската правна литература виден представител на тази група автори е акад. П. Стайнов. В своя фундаментален труд “Защита на природата (правни изследвания)” той посочва, че “защитата на природата във връзка с морето” се проявява от бреговата държава в две насоки: а) опазване на “морските води и бреговете” от замърсяване (има се предвид качествената страна на проблема за опазване на морската среда – бел. авт.); б) дейност срещу унищожаването на рибите и разхищаването на небиологичните ресурси на морето (т.е. количествената страна на проблема за опазването на морската среда – бел. авт.)²⁸.

Смятам, че това становище по принцип е правилно и би могло да бъде споделено, но с известни уточнения. От една страна, този автор не говори за “морската среда” като обект на правна защита, а за “морето” или “морските води”, чиято защита е част от по-общия проблем на защитата на природата²⁹. По-добре щеше да бъде, ако беше очертано съдържанието на понятието “морска среда” и изтъкнато, че тя от своя страна е компонент на околната среда. Струва ми се, че на практика този забележителен наш учен е имал предвид именно това, но е изразил становището си по друг начин. От друга страна, когато той говори за “бреговете” и тяхното замърсяване, очевидно има предвид крайбрежната плажна ивица (респ. Черноморското крайбрежие), отбелязвайки с основание, че те не съставляват част от морската площ, но са тясно свързани с морските води³⁰. По мое мнение обаче тя е отделен, специфичен природен ресурс и не е компонент на морската среда, въпреки контакта ѝ с последната³¹.

²⁸ Вж. Стайнов, П. Защита на природата (правни изследвания). С., 1970, с. 278.

²⁹ Пак там, с. 277.

³⁰ Пак там, с. 280.

³¹ В исторически контекст е необходимо да се отбележи обстоятелството, че до приемането на Закона за устройството на Черноморското крайбрежие (ЗУЧК - ДВ, бр. 48 от 2007 г. – в сила от 1.01.2008 г.) липсваше специална правна уредба на законово равнище, посветена на опазването и ползването на крайбрежната плажна ивица. Дефиниция на правното понятие “крайбрежна плажна ивица” фигурира в чл. 6, ал.1 от ЗУЧК, където е указано, че това е “обособена територия, съставена от отделни морски плажове, представляваща част от морския бряг към прилежащата му акватория”. Същевременно са дефинирани и други две понятия, които са в тясна връзка с него, както следва: “морски плаж” е обособена територия, представляваща част от крайбрежната плажна ивица, покрита с пясък, чакъл и други седиментни или скални образувания в резултат на естествени или изкуствено предизвикани процеси на взаимодействие на морето със сушата” (чл. 6, ал. 2); “морски бряг” е тясна ивица от

От тази гледна точка замърсяването на крайбрежната плажна ивица трябва да се разглежда като отделен проблем от този на замърсяването на морската среда, защото това замърсяване не винаги е причинено от замърсяването на морските води, а от източници на сушата (напр. дейности и действия на физически и юридически лица, пряко замърсяващи този природен ресурс, които може да не са свързани с природоползване на морската среда) или от замърсяване на атмосферата (напр. “киселинни дъждове”³², пряко попадащи в крайбрежната плажна ивица, а не чрез морските води).

Втората група автори обръщат по-голямо внимание на основните източници на замърсяване на морската среда. Нейни видни представители са американските учени, юристи еколози А. Кис и Д. Шелтън. Те посочват 4 основни източника на замърсяване на морската среда, които на практика детерминират международното сътрудничество в тази област, а именно: а) замърсяване от кораби в резултат на нормалната им експлоатация при корабоплаване; б) дъмпинг (т. е. преднамерено изхвърляне – бел. авт.) на отпадъци от кораби, самолети и платформи в морето; в) добив на природни (в смисъл на минерални – бел. авт.) ресурси от морското дъно; г) замърсяване, причинено от източници на сушата³³.

В българската правна литература П. Стайнов отбелязва като източници на замърсяване на морската среда: а) корабоплаването; б) вливащите се в морето замърсени реки с различни отпадъци (вредни вещества); в) бреговете източници³⁴. Друг наш автор – Г. Пенчев изтъква като такива източници: а) корабоплаването и нефтените рафинерии; б) промишлени предприятия и селскостопански организации, функциониращи близо до крайбрежието или до

земната повърхност на контакта и взаимодействието между сушата и морето. Състои се от подводна и надводна част и се характеризира с разнообразен напречен профил, развит непосредствено от бреговата линия, навътре във водата и сушата” (§ 1, т. 2 от Допълнителните разпоредби - ДР). Фактически крайбрежната плажна ивица е компонент на Черноморското крайбрежие, чийто териториален обхват е очертан в чл. 3 от този закон. В ДР на Закона за регионалното развитие (ДВ, бр. 14 от 2004 г., изм. и доп.), и по-специално в резултат на измененията и допълненията му в 2005 г. (ДВ, бр. 32 от 2005 г.), също са установени дефиниции на правните понятия “крайбрежна плажна ивица” и “морски плаж”, както следва: “крайбрежна плажна ивица” по смисъла на този закон е част от брега, представляваща естествено или изкуствено обособена територия, покрита с пясък, чакъл или други седиментни и/или скални образувания, с начин на трайно ползване за рекреационни цели” (§ 2а); “Морски плаж” по смисъла на този закон е обособена част от крайбрежната плажна ивица на Черно море с прилежаща водна площ. Границите на територията на морския плаж се определят въз основа на геодезическо заснемане чрез преки геодезични измервания, което се отразява в Акта за изключителна държавна собственост” (§ 2б). Следователно в контекста и на двата закона съотношението между правните понятия “крайбрежна плажна ивица” и “морски плаж” е като на цяло към част.

³² Известно е, че явлението “киселинни дъждове” се причинява от замърсяването на атмосферния въздух със серни и азотни окиси, изпускани главно от промишлени предприятия и топлоелектрически централи. Те увреждат горите, биоразнообразието, водните обекти на сушата и морската среда, както и сградите и съоръженията. Вж. напр. в тази насока: Световният екологичен проблем, с. 238 – 241; Близнаков, Г., И. Митов. Въведение в химичните проблеми на околната среда и в екологичното право, стандартизация и мониторинг. С., 2001, с. 106 – 111 и др.

³³ Вж. Kiss, A., D. Shelton. International environmental law. Ardsley-on-Hudson, New York, 1991, p. 161; Shelton, D., A. Kiss. Judicial handbook on environmental law. Nairobi, 2005, p. 71.

³⁴ Вж. Стайнов, П. Цит. съч., с. 285 – 286.

реки, вливащи се в морето; в) битово-фекалните води на селищата по крайбрежието; г) съоръжения за геолого-проучвателна и добивна дейност по морското дъно; д) заустването на радиоактивни отпадъци в морето; е) замърсяване на морската среда от атмосферата чрез киселинни дъждове³⁵.

Интересен факт в разглежданата насока е, че в Конвенцията на ООН по морско право (Монтего бей – Ямайка, 1982 г.) са изтъкнати 6 източника на замърсяване на морската среда: а) източници, разположени на сушата (чл. 207); б) дейност, извършвана на морското дъно в пределите на националната юрисдикция (чл. 208); в) дейност, извършвана в международния район на морското дъно (чл. 209); г) преднамереното изхвърляне на отпадъци в морето (чл. 210); д) корабоплаването (чл. 211), и е) замърсяване, предизвикано от- или чрез атмосферата (чл. 212)³⁶.

Третата група автори фокусират вниманието си, както към източниците на замърсяване на морската среда, така и върху по-значимите видове вредни вещества и съединения, с които се замърсява тя. Тази група е и най-многобройна в сравнение с предходните две групи автори. В българската правна литература изтъкнати представители на тази група автори са С. Божанов и Ж. Живков. В една своя монография, посветена на международноправния режим на опазването на морската среда от замърсяване с нефт от кораби, С. Божанов обръща голямо внимание на нефта и неговите деривати (т. е. производни – бел. авт.) като едни от най-честосрещаните и същевременно значими замърсители на морската среда, изхвърлян в нея, в резултат на корабоплавателна дейност³⁷. Известно е, че те са по-леки от водата и при инцидентно или преднамерено изливане в нея те остават на повърхността, образувайки плътен повърхностен слой, с дебелина от 0,5 до 5 см, заемайки големи морски пространства. По данни на някои наши неправителствени екологични организации 75 литра нефт, попаднали в морската среда, могат да образуват повърхностен слой с площ 1 кв. км³⁸. Тези “нефтени разливи” увреждат морската флора и фауна, застрашават човешкото здраве и развитието на туризма в крайбрежната плажна ивица, а освен това водят до увреждане и на крайбрежните (вкл. пристанищните) инсталации и съоръжения³⁹.

Както в екологичната, така и в специализираната екологична литература се посочват редица случаи на аварии с танкери, в резултат на които в морската среда се изливат (инцидентно) хиляди тонове нефт. Като

³⁵ Вж. Пенчев, Г. Опазването на водите на Черно море от замърсяване. – Проблеми на морското право. С., 1988, № 1, с. 62.

³⁶ Вж. за повече подробности относно тази конвенция напр.: Божанов, С. Цит. съч., с. 22 – 23 и 44 – 51; Киселев, В. Цит. съч., с. 92 – 119; Райков, Р. Международно морско публично право. С., 1999, с. 244 – 245; Сапожников, В., С. Головатый, А. Слензак, Н. Амалян. Цит. съч., с. 145 – 153; Сапожников, В., А. Высоцкий, С. Головатый, Н. Амалян. Цит. съч., с. 31 – 44; Сперанская, Л. Цит. съч., с. 138 – 150; Хакапаа, К. Цит. съч., с. 58 – 70 и 360 - 364; Kiss, A., D. Shelton. Op. cit., p. 168 – 191; Shelton, D., A. Kiss. Op. cit., p. 70 – 74 и др.

³⁷ Вж. Божанов, С. Международноправни мерки за предотвратяване замърсяването на морската среда с нефт от кораби, с. 3 – 9.

³⁸ Вж. Фондация “Програма Достъп до информация”. Доклад за оценка на достъпа до информация, общественото участие и достъпа до правосъдие по въпроси, свързани с околната среда, с. 16 – www.aip-bg.org.

³⁹ Божанов, С., Цит. съч., с. 8 – 9.

“класически” примери се посочат аварията с танкерите “Тори Каньон” в 1967 г., “Амоко Кадис” в 1978 г., “Ексон Валдиз” в 1989 г. и др.⁴⁰. Според С. Божанов ежегодно в морето попадат при експлоатация на кораби или злополуки (аварии) с тях около 1 млн. т. нефт, нефтени примеси и утайки, а американските учени А. Кис и Д. Шелтън отбелязват, че това годишно количество замърсители на морската среда е около 1, 6 млн. т.⁴¹. По данни на ЮНЕП обаче за периода 1970 – 1990 г. са се случили около 1000 аварии с танкери, в резултат на които в Световния океан (морската среда) са попаднали около 3 млн. т. нефт⁴². Освен нефта, С. Божанов посочва баластните води и утайките от смазочни масла като едни от видовете замърсители на морската среда, които се изхвърлят от корабите в резултат на нормалната им експлоатация⁴³.

Горепосочените факти достатъчно красноречиво показват значимостта и актуалността на разглежданата проблематика. В контекста на отбелязаното може да се направи и констатацията, че нарастващата деградацията на морската среда на световно равнище, е основната причина за необходимост от засилване на многостранното международно сътрудничество за нейното опазване и съхраняване.

Литература

1. Бергхольцас, И. Балтика: охрана природной среды и право. Рига, 1986.
2. Бергхольцас, И. Балтия: Национальное и международное экологическое право (право окружающей среды). Часть 1. Рига, 2000.
3. Близнаков, Г., И. Митов. Въведение в химичните проблеми на околната среда и в екологичното право, стандартизация и мониторинг. С., 2001.
4. Божанов, С. Международноправни мерки за предотвратяване замърсяването на морската среда с нефт от кораби.
5. Бринчук, М. Экологическое право. Москва, 2005.
6. Воропаев, Г. Проблема управления режимом и ресурсами вод суши. В: Достижения в области гидрометеорологии и контроля природной среды: сборник статей. Ленинград, 1987.
7. Джейкъбсън, Д. Да задържим настъплението на морето. В: Състояние на планетата: 1990. С., 1991.
8. Закон за устройството на Черноморското крайбрежие
9. Лазарев, М. Океан и будущее: опыт правового прогнозирования. Москва, 1976.
10. Львович, М. Вода и жизнь. Москва, 1986.
11. Львович, М. Мировые водные ресурсы и их будущее. М., 1974.

⁴⁰ Вж. напр. за повече подробности: Стайнов, П. Защита на природата (правни изследвания), с. 288 – 293; Божанов, С., Цит. съч., с. 4 – 6; Бергхольцас, И. Балтия: Национальное и международное экологическое право (право окружающей среды), Часть 1, с. 296; Сапожников, В., А. Высоцкий, С. Головатый, Н. Амалян. Цит. съч., с. 9; Saving our planet: challenges and hopes, p. 67.

⁴¹ Вж. Божанов, С., Цит. съч., с. 4; Kiss, A., D. Shelton. International environmental law, p. 174.

⁴² Вж. Saving our planet: challenges and hopes, p. 65.

⁴³ Вж. Божанов, С., Цит. съч., с. 3 – 4.

12. Любченко, Д. Берегись, экологическое цунами. Наша планета. Найроби, 1997, № 3.
13. Пенчев, Г. Опазването на водите на Черно море от замърсяване. – Проблеми на морското право. С., 1988, № 1.
14. Пенчев, П. Обща хидрология. С., 1986.
15. Райков, Р. Международно морско публично право. С., 1999.
16. Речник по екология и опазване на околната среда. С., 1984.
17. Сапожников, В., С. Головатый, А. Слензак, Н. Амалян. Средиземное море: охрана среды (правовые и экономические аспекты). Киев, 1986.
18. Световният екологичен проблем. С., 1984.
19. Симеонов, П. Някои характеристики на измененията в глобалния климат и особености на времето през 2000 година в България. – Наука. С., 2001, № 2.
20. Стайнов, П. Защита на природата (правни изследвания). С., 1970.
21. Фондация “Програма Достъп до информация”. Доклад за оценка на достъпа до информация, общественото участие и достъпа до правосъдие по въпроси, свързани с околната среда – www.aip-bg.org.
22. Kiss, A., D. Shelton. International environmental law. Ardsley-on-Hudson, New York, 1991.
23. Saving our planet: challenges and hopes. Nairobi, 1992.
24. Shelton, D., A. Kiss. Judicial handbook on environmental law. Nairobi, 2005.